

Inhoud

Iets verkeerds gezegd? Vier verdedigingslijnes 7

I ONTKENNING

1. Dat heb ik nooit gezegd 17
2. Ik ben gehackt 31
3. Zo ben ik niet 44

II ANDERE INTERPRETATIE

4. Ik bedoelde dat letterlijk 59
5. Ik stel alleen maar vragen 74
6. Dat woord betekent wat anders 81
7. Het is uit de context gehaald 96
8. Het was een citaat 107
9. Ik bedoelde dat figuurlijk 121
10. Ik overdreef 137
11. Het was hypothetisch 147
12. Het was een grapje 157

III VERZACHTENDE OMSTANDIGHEDEN

13. Ik versprak me 179
14. *Computer says no* 192

15. Ik was mezelf niet 197
16. Ik zei dat in een andere rol 211
17. Het was een roast 224

IV TEGENAANVAL

18. Onzuivere motieven 233
19. Je hebt het verkeerd begrepen 242
20. Kijk naar jezelf! 247

V EXCUSES

21. Sorry! 257

Tot besluit 271

Woord van dank 276

Noten 278

Over de auteurs 320

Iets verkeerd gezegd?

Vier verdedigingslijnes

It's sad, so sad
It's a sad, sad situation
And it's getting more and more absurd
It's sad, so sad
Why can't we talk it over?
Oh, it seems to me
that sorry seems to be the hardest word
– Elton John/Bernie Taupin

Nadat Thierry Baudet ervan was beschuldigd tijdens een etentje met de top van zijn partij Forum voor Democratie (in Tiel, november 2020) antisemitische en racistische uitspraken te hebben gedaan, moest hij zich natuurlijk verdedigen.¹ De beschuldiging stond in een brandbrief van medicus Nicki Pouw-Verweij, die destijds, als derde op de lijst van de partij, bij het etentje aanwezig was. In zijn reacties op die brief verdedigde Baudet zich op allerlei manieren:

Ik kan me dat totaal niet herinneren. Maar als ik dat gezegd zou hebben – en nogmaals, ik kan dat echt niet plaatsen –, maar als iemand zoiets zou zeggen,

in een wrevelige sfeer, je hebt misschien een glas op en je bent over de muziek aan het ruziën, het is laat, je bent moe... Dan is het toch evident een grap?²

Doorzien jullie niet dat dit een coup is? Ze hebben een aanleiding genomen en hebben gedacht ‘hier gaan we op springen’. In de dagen daarna hebben ze materiaal verzameld, zeiden ze ineens ‘o wacht, dat etentje, we halen daar een of twee uitspraken vandaan, die halen we uit de context’.³

Om te beginnen ontkent Baudet in het eerste citaat dat hij de uitspraken heeft gedaan, maar hij gebruikt hiervoor indirecte formuleringen: hij kan het zich ‘totaal niet herinneren’ en hij kan het ‘echt niet plaatsen’. Dat is slim, want mochten er toch nog opnames van de avond opduiken, dan heeft hij niet per se gelogen; hij zei alleen maar dat hij het zich niet herinnerde. (Hij zou dan wel kort van geheugen zijn, want het etentje had toen nog geen week eerder plaatsgevonden.) In hetzelfde citaat noemt Baudet zijn uitspraken ook ‘evident een grap’. Dat gaat over de interpretatie van zijn woorden, die dus niet letterlijk of serieus genomen moeten worden (als hij ze überhaupt had uitgesproken).

In het tweede citaat zegt Baudet dat zijn woorden ‘uit de context’ gehaald zijn – in de originele context zou het volgens hem duidelijk zijn dat ze anders bedoeld waren. Bovendien zet hij in dat citaat de tegenaanval in als hij suggereert dat het een coup is van de

mensen die hem beschuldigen; die hebben onzuivere motieven aangezien ze volgens hem de leiding van de partij willen overnemen.

EEN KLASSIEKE INDELING

Dat je je moet verdedigen voor iets wat je zei, kan iedereen gebeuren. Je hebt iets gezegd wat verkeerd valt. Iemand voelt zich door jou beledigd of bedreigd. Een woord dat je al jaren gebruikt, blijkt ineens racistisch te zijn. Een seksistische grap ‘kan tegenwoordig echt niet meer’. Je compliment zou grensoverschrijdend zijn. En als je zoiets niet zelf hebt ondervonden, zie je het wel op tv of sociale media: bijna elke dag wordt er een publieke figuur ter verantwoording geroepen voor een controversiële uitspraak. Maar wat zeg je terug? Hoe verdedigen mensen zich tegen de beschuldiging dat hun woorden ‘fout’ waren?

Op die vraag wil dit boek een antwoord geven. Het laat vooral zien hoe mensen uit de politiek en de media recht praten wat (soms) krom is. De meeste van die verdedigingen zullen je bekend voorkomen, al was het maar omdat je ze zelf ook wel eens gebruikt. Wij wel in elk geval. ‘Zo bedoelde ik het niet!’ ‘Het was een grapje!’ ‘Jij zegt het zelf ook!’ ‘Nou zeg, je moet tegenwoordig wel héél erg op je woorden passen!’

In twintig hoofdstukken presenteren we twintig van dat soort verdedigingen, en in de meeste hoofdstuk-

ken komen er ook nog verschillende varianten langs. Om daar enige orde in aan te brengen doen we een beroep op een klassieke indeling van verdedigingslijnes. Die term ‘klassiek’ kun je hier rustig letterlijk nemen, want we gaan daarvoor terug naar het jaar 150 voor Christus. Rond die tijd stelde de Griekse filosoof Hermagoras van Temnos een schema op van de verschillende opties die de verdediging in een strafproces ter beschikking staan. Dat levert een keuze op uit de volgende vier verdedigingslijnes:⁴

Linie 1: *Ik heb het niet gedaan*

Linie 2: *Ik heb iets anders gedaan dan waarvan ik word beschuldigd*

Linie 3: *Er zijn verzachtende omstandigheden*

Linie 4: *De procedure is niet correct uitgevoerd*

Een voorbeeld. Als je wordt beschuldigd van moord kun je ontkennen dat je de moord gepleegd hebt (linie 1), je daad herdefiniëren als doodslag in plaats van moord (linie 2), een beroep doen op bijvoorbeeld ontoerekeningsvatbaarheid of noodweer (linie 3) of de rechter ‘wraken’ omdat die partijdig is (linie 4). Of een iets onschuldiger voorbeeld: Je hebt die fiets niet gestolen (linie 1), je hebt hem alleen maar even geleend (linie 2), want anders was je te laat op een belangrijke afspraak gekomen (linie 3) en trouwens, de aanklager is zelf een notoire winkeldief (linie 4).

Dit boek gaat niet over handelingen als moord of diefstal, maar over dingen die mensen gezegd zouden hebben. Het gaat ook niet in het bijzonder over schendingen van de wet (al komen er onvermijdelijk heel wat rechtszaken voorbij), maar over wat door de beschuldiger, en vaak de publieke opinie, onacceptabel wordt gevonden. In de reacties van mensen die aangesproken worden op een ongepaste uitspraak, zoals in het geval van Baudet, kunnen we precies de vier verdedigingslijnen van Hermagoras onderscheiden.

Als je de uitspraak nooit gedaan hebt, kies je natuurlijk voor linie 1. Maar je kunt ook verkeerd begrepen zijn. Je hebt die woorden wel uitgesproken, maar je bedoelde daar iets anders mee dan waarvan je nu wordt beschuldigd. Het was bijvoorbeeld ‘evident een grap’, een overdrijving, of de uitspraak was niet van jezelf – je retweette die alleen maar. Dan ga je voor linie 2. Verzachtende omstandigheden, linie 3, komen we ook als verdediging van foute uitspraken volop tegen: je had ‘een glas op’, je was jezelf niet, of het is nu eenmaal het format van je dagelijkse talkshow op tv. De ‘procedurefout’ – linie 4 –, ten slotte, bestaat uit het inzetten van de tegenaanval door vraagtekens te zetten bij de motieven en karaktereigenschappen van degene die jou beschuldigt. Die is een ‘couppleger’, wil jouw carrière om zeep helpen of maakt zelf ook foute grappen. Of die is overgevoelig en heeft geen gevoel voor humor. Woke, zeg maar. Cancelcultuur!

Toegepast op de verdediging van controversiële uit-

spraken, kunnen we de vier linies van Hermagoras dus als volgt karakteriseren:⁵

Linie 1: *Ik heb dat nooit gezegd (ontkenning)*

Linie 2: *Zo bedoelde ik het niet (andere interpretatie)*

Linie 3: *Het komt door... (verzachtende omstandigheden)*

Linie 4: *Wie ben jij om mij te beschuldigen? (tegenaanval)*

Het geval van Baudet laat zien dat de vier linies ook in combinatie worden ingezet, al is dat niet altijd een sterke strategie: als je de uitspraak echt niet hebt gedaan, kun je je beter beperken tot linie 1 en eventueel de onzuivere motieven van de beschuldiger, dus linie 4, erbij halen. Je kunt je dan beter onthouden van linie 2 en linie 3, want die veronderstellen dat je de uitspraak wél hebt gedaan. Baudets ‘wrevelige sfeer’, ‘een glas op’, ‘ruziën’, ‘het is laat’ en ‘je bent moe’ fungeren als verzachtende omstandigheden: ze verklaren dat je onder deze omstandigheden iets zegt wat je normaal gesproken nooit zou zeggen. Maar je geeft dan wel toe dat je het hebt gezegd – iets wat Baudet dus juist ontkende. Dat maakt zijn verdediging als geheel niet erg geloofwaardig.

REDELIJK?

Dat brengt ons bij een tweede doel van dit boek. We willen de verdedigingsstrategieën die mensen kiezen na controversiële uitspraken niet alleen inzichtelijk

maken, maar we vellen er ook een oordeel over. We willen weten wanneer het handig of redelijk is om zo'n verdediging in te zetten. Spoileralert: vaak is dat níet zo. Dan wordt een discussie door zo'n reactie platgeslagen of gepolariseerd in plaats van vooruitgeholpen.

Wat doe je dan als iemand zo'n verdediging gebruikt? Daar helpen we je bij door bij elke onhandige of onredelijke verdediging in dit boek uit te leggen wat er precies onhandig of onredelijk aan is. Dat helpt niet alleen om zulke verdedigingstechnieken te leren herkennen, maar hopelijk ook om er in de toekomst een weerwoord op te hebben: 'Als je het zó niet bedoelde, hoe bedoelde je het dan wél?', 'Natuurlijk was het een grapje, maar een fout grapje blijft fout', 'Waarom zou je iets retweeten waar je niet achter staat?'

Of een verdediging redelijk is of niet, verschilt per geval. Dat is helemaal afhankelijk van de specifieke context waarin die verdediging wordt ingezet. We zeggen dus niet dat 'het was een grapje' altijd onredelijk is, of dat je nooit onzuivere motieven van degene die jou beschuldigt aan de kaak mag stellen. Maar veel van de reacties van de publieke figuren die in dit boek langskomen, voelen als een smoesje en wij proberen te laten zien dat hun verdedigingen inderdaad niet altijd oprecht zijn.

Als de twintig verdedigingen die we bespreken zo vaak onredelijk zijn, kun je je natuurlijk afvragen wat je dan wél kunt zeggen als iemand zich door je woorden gekwetst voelt. Misschien is het aanbieden van je excu-

ses een goed idee. Daarom laten we in een eenentwintigste hoofdstuk zien hoe je dat het beste kunt doen. Als dat belerend klinkt – want wie zijn wij helemaal? – dan spijt ons dat. Zo bedoelen we het niet.

I

ONTKENNING

Dat heb ik nooit gezegd

‘Flagrante nonsens en volstrekt onjuist.’ Met die woorden reageerde Wim van de Donk, commissaris van de Koning in Brabant, in 2017 op de beschuldiging dat hij ‘het is Den Bosch maar’ zou hebben gezegd na het zien van de lijst kandidaten voor de benoeming van een nieuwe burgemeester in de provinciehoofdstad.¹ Hij verdedigt zich hiermee expliciet met linie 1 (ontkenning): hij stelt immers dat hij de gewraakte woorden nooit heeft uitgesproken.

Zo’n regelrechte ontkenning zien we vaker. Zo berichtte het *Algemeen Dagblad* in maart 2024 dat vvd-prominent Hans Hoogervorst wel oren had naar het premierschap. Die ontkende echter met klem: hij had helemaal niet met een AD-journalist gesproken.² De krant rectificeerde het bericht. Toen er in 2016 geruchten in de Britse pers rondgingen dat Louis van Gaal zijn contract als coach van Manchester United niet zou uitdienen, ontkende hij krachtig: ‘Ik heb dat zelf nooit gezegd. Nooit!’³ Ook de man die er in 2023 van beschuldigd werd met een laserbeamer een anti-semitische tekst te hebben geprojecteerd op het Anne

Frank Huis ontkende dat gedaan te hebben (tevergeefs trouwens: hij werd door de rechter veroordeeld tot twee maanden cel).⁴

Of neem voetballer Anwar El Ghazi, die door zijn club FC Mainz op non-actief werd gezet omdat hij op Instagram een bericht had gepost over de oorlog tussen Israël en Hamas, waarin hij de beladen pro-Palestijnse uitdrukking *'From the river to the sea, Palestine will be free'* gebruikte. Een paar dagen later was El Ghazi toch weer welkom in de selectie, omdat hij volgens de club 'in verschillende gesprekken met het bestuur' afstand had genomen van het bericht, waarbij hij duidelijk had gemaakt zijn statement te betreuren, afstand nam van de daden van Hamas en het bestaansrecht van Israël niet in twijfel trok.⁵ Twee dagen later reageerde El Ghazi met een nieuwe Instagrampost, waarin hij stelde dat zijn aanvankelijke, bekritiseerde Instagrambericht zijn 'enige en definitieve verklaring' was: 'Alle andere verklaringen, commentaren of excuses die aan mij worden toegeschreven zijn niet door mij gemaakt of geautoriseerd.'⁶ El Ghazi ontkende dus niet zozeer zijn controversiële uitspraak, wél dat hij die zou hebben teruggenomen.

GEZOCHT: LIPLER

Hoe geloofwaardig is ontkennen dat je iets gezegd hebt? Dat hangt uiteraard samen met de vraag hoe

aannemelijk het is dat je de controversiële uitspraak in kwestie hebt gedaan. Hoe sterker het bewijs daarvoor, hoe zwakker de verdediging. Maar als de uitspraak niet is opgenomen en er verder ook geen getuigen zijn, is het lastig om deze verdediging op waarde te schatten. Kijk maar naar tv-programma's als *De rijdende rechter* of *Mr. Frank Visser doet uitspraak*, waarin hoogoplopende burenruzies te zien zijn. Beide partijen beschuldigen elkaar er vaak van lelijke dingen naar de ander te hebben geroepen, maar door een gebrek aan bewijs verzanden deze beschuldigingen al snel in welles-nietes-discussies.

Zo ook in de rel in het Spaanse voetbal tussen de voetballers Juan Cala en Mouctar Diakhaby. Tijdens een competitiewedstrijd in 2021 hadden de twee een woordenwisseling, waarna Diakhaby woedend het veld verliet. Volgens Diakhaby zou Cala hem racistisch hebben bejegend – iets wat Cala in alle toonaarden ontkende. Cala wees erop dat niemand hem de racistische woorden had horen zeggen, en dat hij met deze onterechte beschuldiging nu slachtoffer werd van een mediacircus.⁷ De voetbalbond concludeerde na analyse van het beschikbare audio- en videomateriaal, waarbij ook een liplezer werd ingeschakeld, dat er geen bewijs was. Cala werd niet geschorst. Voor Diakhaby's club Valencia was daarmee de kous echter niet af. Omdat op het audio- en videomateriaal niet de volledige discussie tussen beide spelers was vastgelegd, betekende het gebrek aan bewijs volgens de club niet

dat hun speler niet racistisch bejegend was.⁸ Wat zich precies op het veld tussen de twee spelers heeft afgespeeld, zullen we waarschijnlijk nooit weten.

Er zijn natuurlijk ook genoeg gevallen waarin video- of audiomateriaal wél als onomstotelijk bewijs kan dienen. Als je daarmee kunt aantonen dat je iets niet gezegd hebt, dan ben je direct van alle blaam gezuiverd. Zo kwamen in 2021 de pratende Holle Bolle Gijs-prullenbakken uit de Efteling in het nieuws omdat ze schunnige taal zouden uitkramen als je er iets in gooide: ‘O wat lekker... hè fijn... seks! Seks! Ik heb zo’n honger.’ De Efteling reageerde enigszins verrast (‘hij zegt dit al jaren’) en wees erop dat Holle Bolle Gijs geen ‘seks’ zei maar (in steenkolenengels) ‘thanks’⁹ – wat inderdaad goed te horen was.¹⁰

NO-GOZONES IN NEDERLAND

Audio- of videomateriaal kan uiteraard ook tegen je werken. Als je beweert iets niet te hebben gezegd, heb je een probleem als er vervolgens bewijsmateriaal opduikt waaruit blijkt dat je het wél gezegd hebt.

De voormalige Amerikaanse ambassadeur in Nederland, Pete Hoekstra, weet daar alles van. In december 2017 werd hij door NOS-journalist Wouter Zwart voor het actualiteitenprogramma *Nieuwsuur* geïnterviewd. Zwart confronteerde hem met uitspraken die Hoekstra in 2015 had gedaan: dat er in Nederland chaos zou

zijn, dat er auto's en politici in brand zouden worden gestoken en dat er zogeheten no-go zones zouden zijn. Hoekstra ontkende dit met grote stelligheid: 'Dat heb ik niet gezegd. Dat is een onjuiste bewering. Wij noemen dat nepnieuws.' Zwart verwees echter naar videomateriaal dat aantoonde dat Hoekstra deze uitspraken wel degelijk had gedaan. Toen hij terugkwam op Hoekstra's bewering dat het nepnieuws zou zijn, reageerde die laatste tot vertwijfeling van Zwart met een nieuwe ontkenning: 'Ik noemde dat geen nepnieuws. Ik heb dat woord vandaag niet gebruikt.'¹¹

Een dag later kwam Hoekstra op X (voorheen Twitter) met een korte verklaring waarin hij toch toe leek te geven dat hij de term 'nepnieuws' in de mond had genomen: 'In 2015 heb ik bepaalde opmerkingen gedaan en ik betreur wat ik tijdens het *Nieuwsuur*-interview heb gezegd.'¹² Erg expliciet was dit excuus natuurlijk niet, en Hoekstra nam er al helemaal geen afstand mee van zijn uitspraken uit 2015. Geen wonder dat hij er bij een volgende gelegenheid opnieuw door Nederlandse journalisten naar werd gevraagd. Wilde hij erkennen dat hij het bij het verkeerde eind had gehad toen hij zei dat er in Nederland auto's en politici in brand worden gestoken? Hoekstra ontweek een rechtstreeks antwoord en verwees naar zijn eerdere X-verklaring: 'Ik heb mijn spijt betuigd en mijn excuus gemaakt voor de opmerkingen die ik heb gemaakt.'¹³

De aanwezige journalisten namen daar geen genoegen mee en vroegen hem te specificeren welke opmer-

kingen hij nu precies betreurde, of hij zijn uitspraken uit 2015 wilde terugnemen, of anders een naam kon noemen van een politicus die in brand zou zijn gestoken. Tevergeefs: Hoekstra weigerde nader op de kwestie in te gaan en hulde zich in stilzwijgen.

Een dag later volgde er alsnog een reactie in een interview met *De Telegraaf* – naar eigen zeggen ‘om elke onduidelijkheid weg te nemen’. Daarin erkende hij: ‘Het was een verkeerde stelling. Het was gewoon fout.’¹⁴ Maar onomwonden toegeven dat hij het mis had gehad was ook nu niet aan de orde. Hoekstra stelde dat zijn opmerking dat er in Nederland politici verbrand zouden worden ‘een onnauwkeurig statement was’ en dat zijn uitspraak over no-go zones ‘een overdrijving geweest kan zijn van wat er hier gebeurt’ (linie 2: andere interpretatie). Daarnaast zei hij dat hij informatie had ‘verhaspeld’ en ‘landen door elkaar had gehaald’ – een beroep op linie 3 (verzachtende omstandigheden). Ook het feit dat hij tegen Wouter Zwart aanvankelijk ontkend had zijn gewraakte uitspraken in 2015 gedaan te hebben, zou te wijten zijn aan de omstandigheden. Dit was een kwestie van ‘miscommunicatie’ geweest – hij had de uitspraken niet willen ontkennen, want dat zou ‘niet slim’ zijn geweest: ‘Als iemand zegt: “Het staat op band”, dan zeg je niet: “Nee, hoor.”’